

bi potreboval 59.160 dni, to je, 160 let. — Iz topa (kanona) vstreljena krogla (kugla) leti v enem trenutku (sekundi) 600 čevljev dalje; če bi taka krogla neprenehoma letela, bi 26 let potrebovala, da bi iz zemlje v sonce prišla. —

Kakošna je svetloba lune v primeri s svetlobo sonca? Znano je scer, da luna sama po sebi svetla ni, in da svetlobo le od sonca dobiva; ali, ker vendar pravimo, da luna sveti, je vprašanje: kolikšna je lunina svetloba v primeri s sončno? Lunina svetloba je za toliko manjši, da bi 150.000 lun moralo sijati, da bi svetloba tolikšna bila, kakor če sije sonce. Moč lunnine svetlobe so merili, in pri tem zvedili, daje svit njeni komaj 300.000 kratni del ($\frac{1}{300000}$) sončnega svita. Zato tudi še celo s pomočjo vžigavnika (Brennspiegel) ni mogoče z vjetimi lunnimi žarki kakosne stvari bolj согreti, vžgati pa, kakor vžgemo s soncem gobo, les itd., je celo ni moč.

Podajmo se za malo časa v vodo. Vsak vé, da ribe so sila plodne (rodovitne). Anglež Harmer terdi, da noben slanik (arenk) nima spod 20.000 jajc. Karp (Karpfen) zamore čez 300.000 iker ali jajc v sebi imeti, morski oslik (Kabeljau) pa še več.

Pojdimo na zemljo in preišimo moč človeško in živinsko. Životna zmožnost se meri s posebnim merilom. Mož srednje moči zamore pri vzdigovanju premakniti 2 centa in 65 funtov. Ženske imajo sploh tretjino manj moči, kakor moški. Nar močnejši med vsimi miškami (Muskeln) je miska spodnjih čelust, to je, tisti kos kitavega mesa, kateri odpera in zapera usta. So taki ljudje, ki zamorejo breskvino košico pregrizniti, ktera se še le pod težo 3 centov stare. — Konj vleče navadno z močjó 7 centov in 36 funtov, človek pa zamore k večem 1 cent in 23 funtov vleči. Silna je moč tistih žival, ki imajo perute (perutnice). Tudi človek, če bi imel perutnice na ramah, bi zamogel po zraku leteti, vendar bi mogel takrat v ramah tako moč imeti, ki bi težo svojega trupla 10.000krat preseгла. Bolha s silno močjó, ktere imajo njene miske, 100krat dalje skoči kakor je dolga, in vleče težo, ki je 80krat težji, kakor je ona sama. (Po »Fam. d. öst. Lk.«)

Starozgodovinski pomenki.

Tudi po gornjem Štajeru je Slovenec ob času rimskega vladarstva prebival.

Razložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«

Mi smo Slovenca našli v lepi Kranski *) zemlji; vidili smo, da je od prvega prebival v slavnem Karantanu in teržil kraj morsklega jadranskega pobrežja v bogatem mestu Belii **). Sled svoje nekdanje velike moči nam je zapustil v spomenkih celjskih in ptujskih; hrabrost in pogumnost njegovo oznanuje mogočni Sisek, delavnost in pridnost bogate ravnine ogerske in zelene gorice štajerske, široko

*) Ker smo vidili, da beseda Karni toliko pomeni kot Gorenci, ter svetujemo pisati Karnski; ako pa to ni vsim po volji, pišimo Kranski, kakor slovenski narod na Kranskem sam izgovarja. Vsaki, ktereга sim na svojem potovanju po Kranskem vprašal: kakšni da je rojak? mi je odgovoril: Kranc sim, ne pa Krajnc. Iz Karnski je postalo Kranski po prestavljenju čerk, kar se v slavenskem jeziku večkrat najde, postavim: mogila in gomila, bčela in čbela, manžel in malžen, lačen in alčen, (ruski) ladonj in dolonj.

***) Izvirno ime mesta Aquileje (Ogleja) je prej bilo, kakor neki terdijo: Belija, Velija po Belinu, ktereга so tam posebno častili? (Glej zemljevid: Oesterreichs Länder unter den Römern von J. B. Schels und Eman v. Renner.)

polje lipničko in gradčko. Vesí in tergi, goré in potoki, katerim je on slovenska imena dal, oznanujejo po celi veliki lepi Austrii njegovo bivanje, in bodo oznanovali do konca vékov, da je Slovenec bil, kateri je prvo lopato in prvo kerčalo zapičil v terdo skorjo matere zemlje, in od Rimljanov čislani norički plug po nji vodil, in bogato nadarovano zemljo spreobernal v lepi raj, kateri zdaj več milionov stanovnikov rodi.

Pa ne samo v prijazni dolini, ne le na veselem griču, ne samo na širokem polju se je Slovenec posadil, temuč narava jegova polna žive delavnosti ga je tudi gnala v visoke planine, kjer prej, kakor zvezda danica svoje svitlo lice pomolí, divji petelin planinski krohoče, in kos planinski iz jelev visocih svoje juterno pozdravljenje v sladkomilih pesmah pošilja po živih dolinah. Kraj zelenomodrih jezer si je postavljaj bajto svojo, in lovil blagodišeče ribice — žutovampastega solnika in bistro posterv. Kjer divjih potokov svetle kaskade se mečejo, tam je prepeval svoje sladke pesmice paseč drago čedo svojo. Kjer pečine stare kot svet molíjo v visoko modro nebo, tam je hitel za bistrim jelenom, za živahno serno in berzo divjo kozo. Povsod je našel blagoslov božji, povsod je zapustil blagoslov. Zemljo je obdelaval v ljubem miru. Njemu sta punt in boj gnjusoba bila; dogodivščina jegova priča, da mu je ljubše plužno čertalo, kakor pa meč ostri. Hitro si je prilastil blagoslov izobraženja; kakor je enkrat govoril krepki jezik slavnega Lacia, tako zdaj kramlja terdi jezik ponosnih Germanov; pa poleg vsega tega mu je vendar čez vse mil in drag jegov domači slovenski. Rimsko in nemško izobraženje ni ga izrodilo in ga ne bode; on se vklanja vsaki, ali nikdar ne zapusti svoje narodnosti. Taka je bila in taka bode. Dogodivščina nas to uči — učiteljca narodov. V resnici poje slavni pesnik slovenski o domovini Slovenca:

»Kar je visokiga um, častitiga desna storila

Ptuje ostalo ti ni, slave deležnica si«. (Koseski.)

Pervo ime, ktero mi ne samo na doljno in srednjo temuč tudi na gornjo-štajerskih slovensko-rimskih spomenkih večkrat najdemo, je VERVS VERCAIVS, VERINVS, polatinčeno APRICIVS *).

Obljubilo je to ime po Višnutovem Varaha-avatari, spremeni v vera-bereva beruna. V sanskritu se veli „ver“: varâhas, latinski verres, aper, gerčki: *ἐρωωσ* od glagola „var“, varovati, braniti, vertheidigen, widerstehen (Eichhoff 123.) Iz tega glagola je tudi postala sanskritska beseda: „viryan“, Hinderniss, slovenski ovira, „vâirin“, der Krieger, slovenski borin, boritelj, „varman“, arma, Waffen, slovenski orožje (orožje) z digamom: varožje, kakor: ozki in vozki, ože in vože. Ker smo o tej avatari že v spisu o Ambidravih obširneje govorili, tukaj samo še povedati hočemo, kar smo v naših in nar ložjih študijah še novega našli. Razun povesti o početku te avatare, kakor smo ga v spisu o Ambidravih priobčili, še smo našli v indičkih bukvah Mahabarat in Purana tudi tako popisano:

„Hirinacheren, hudobni orjaš, kateri je vse pokončal in veselje v tem imel, zemljo vnemirovati, jo zadnjič razvalja v brezoblično maso, in z njo se pogrezne v neskončno globočino. Torej se dvigne iz Bramatove strani bitstvo, spodobno veru belemu, od kraja clo malo, ali v eni uri je narastlo veliko kot naj večí slon in je viselo v zraku. Brama spozna, da je Višnu, kateri se je vtelesil in tako vidljiv postal. Naenkrat zakroli silniše od nar močnejšega gromenja, in odglas je bil tako silen, da so se treslistebri celega sveta. Tresel je svoji dolgi grivi, kateri ste raz jegovega vrata na obema stranama visele, ježul je mokro šetinje svojega trupla,

*) Muhar Gesch. d. Steierm. stran 360 in na drugih mestih.

in se režal s svojim belim kelom, gibal svoje oči, rudeče kot rudeče vino, zasukal svoj rep in potem se spustil z zračja in na glavo skočil v vodo. Vsa voda se je genila in se hudo zburkala z avoljo strašnega treska; duh morja *) je trepetal za svoje gospodarstvo in je prosil za milost in prizanešenje. Moč Vsegamogočnega je razdelila vodo; on pride do dna in tukaj vidi ležati zemljo — silno veliko pusto grudo (Klumpen). Teško kroglo prime, reši jo vode, in jo visoko vzdigne s svojim lovnim zobom (Fangzahn). Bila je lepa kakor cveteča Lata (Lotos) na jegovem zobu. Z ednim skokom pride na poveršje, po vse premagavni moči vsega mogočnega stvarnika razprostre jo, kakor sag (Teppich), in zgine spred oči Bramatovih“. (*Asiatic Researches I. 154., angleško izdanje, Bartolomeo Travels. II. 7. Maurice Hindustan I. 407.*)

(Konec sledi.)

Pozdravila.

V starih časih so se Gerki na dve viži pozdravljali; zjutraj so voščili jeden družemu veselje, in na večer zdravlje.

V Rimu so poprijemali desnico z ustmi, in roko odvrčali tistemu, kogar so pozdravili; enako so tudi delali pred kipovi svojih bogov; ali pridši pred oblastnika, so se morali odkriti. So srečali velikaša, so obstali in ga v roko poljubili. Ko se je rimski poglavar kam podal, se je ljudstvo umakvalo, da mu je bil sloboden pot. Vojaki so orožje poklanjali, ko so pozdravljali.

Gerki in Rimljani so znanca pozdravljaje po imenu zvali, naj bode prepričan, da ga ljubijo in da niso na-nj pozabili.

Plaut piše, da so se v nekih mestih s tem pozdravljali, da so se uhalo.

Vojniki kaledonski so polagali na zemljo jeden pred drugim svoje konje. Žalostni iskaje pomoči pri velikaših, so deržali v jedni roki škit s kervjo poškropljen, in v drugi polomljeno koplje: po škitu se je vedlo, da so jim prijatli poginili, in po koplju, da so tužni in siromašni.

Stari Francozi so pozdravljaje izpulili las iz glave, kar je naznanovalo: jaz sim vam podložen, storite z mano, kar vam je drago. Sužen je svoje lasé odstrigel in gospodarju poklonil. Žene v mestu zvanem „Zlati kraj“ so glavničke iz las jemale.

V Japonu se izzuvajo, v Indiah se cukajo za brade.

Montaigne piše, da v nekterih krajih, ko se dva srečata, jeden družemu herbet obrneta.

V Arakanu sklepajo roke nad glavo.

Na Filipinskih otocih se navspred priklanajo, devajo jedno ali obé roki na obraz, in na to se z jedno nogo pripogvajo.

Prebivavci na otoku Cikladskem poškropé z vodo po glavi tistega, kterega pozdravljajo.

V severnih krajih in po otocih velicega morja se dotikajo z nosom nosa.

Na otoku Tonga z nosom čela.

Na otoku sv. Lorenca pljujejo v roke, ter prijatle po obrazu mažejo.

Na otoku Sokotora jeden družega v ramo poljubi, in na otoku Horne se polagajo na trebuh.

Prebivavci v Lamureku pri Filipinskih otocih prijatla za roko ali za nogo, ter se ž njo po glavi dergnejo.

Čerenci naj raji jeden družega za perste vlečejo, da pokajo.

Na Kitajskem devajo obé roki na persi, priklanajo glavo in govore: Isin, Isin. Kadar srečajo velikaša, sklenejo roke nad glavo in se do zemlje klanjajo. Ako se dva srečata, ki se davno nista vidila, poklekne na kolena, se klanjata do zemlje in sicer dva- ali trikrat. Ako bi se kdo po evropsko poklonil, bi zapadel ostri kazni.

V Indii kolikor bolj se človek odklanja od tistega, kogar pozdravlja, toliko večjo čast mu skazuje. Ko pride Bramin, mora tisti, ki ga naj prvi ugleda, zavpiti, da naj se ljudje iz pota ognejo. Prostaki se morajo bolj dalječ ogniti, naj manj sto in dvajset korakov.

V Evropi se odkrivajo; v Istoku glavo pokrivajo, in ko veliko čast skazujejo, na trebuh ležejo; v Evropi je dovolj, se samo pokloniti.

Angličan, ko veliko prijaznost razodeva, stisne znancu roko, ter jo jako potrese; Francozi in Lahij se objemajo.

Pri nas, ko se ljudje srečavajo, si vošijo dobro jutro, dober dan, dober večer, dobro srečo, pozdravljajo se tudi lepo: Hvaljen bodi Jezus Kristus! in odgovarja se: Bog daj! Amen! Včasih se odkrijejo, si roko podajo, se poljubijo, objamejo.

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Zagreba 2. junia. Maloktera novica je naša rodoljubna srca tako močno razveselila i tako občno pozornost probudila, kakor ova v 41. listu „Novic“ omenjena o najdbi toliko imenitnega rokopisa: „Osvobodjenje Jerusolima“ našega neumrlega Ivana Gundulića, od kterega se je mislilo, da je, žalibože! že zgubljen. Jugoslavenska književnost je po tolikoletni zgubi sopet obogatena s preimenitnim i prekrasnim delom, ktero ni le talianskemu slovstvu v večno slavo, ampak slovstvom vsih jezikov, v ktere je preslavno delo Tassovo predstavljeno, i tedaj tudi slavenskemu *). Rokopis je srečno najden, hvala Bogu! — al Pariz je dalječ od Zagreba; zato željno čakamo časa, da ga bomo v rokah imeli. Pomnogi prizadevi slavnega ravnateljstva naše „matice“ i sredstvom svetlega bana radostno čujemo, da je jeden zmed najveljavniših naših domorodcev v Beču prijazno obljubil, o tem za naše slovstvo prevažnem poslu si na vso moč prizadeti, da Gundulićevo delo bo po tolikoletni zgubi sopet povratjeno naši književnosti — v nov dokaz slave Gundulićeve.

Ko več začujem o čudni zgodbi tega rokopisa, namreč o potovanju njegovem v družtvu grofa Pozza iz Dubrovnika po svetu i potem v knjižnico Čartoriskovo — bodem „Novicam“ naznanil, zvesto prepričan, da jim bo jako drago. Zorislav.

Iz Maribora 6. junia. V majničkem svežčiču „Zeitschrift für die österr. Gymnasien“ pretresuje ostroumni dr. Miklosić „Ostromirovo Evangelije“, ki ga je izdal gosp. Vešćeslav Hanka v Pragi 1853, kdé čitatelje iskreno opominja iz čistega vira svetih in nikdar zadosti cenljivih ostankov zajemati obilno gradiva zlasti gledé bogatih, blagoglasnih in dosledno vrejenih oblik za gladkeje razvijanje i ukrašenje nadepolne hčerke, ktera se ravno sedaj v naj nežnejšej i cvetečej dôbi svoje blage rasti nahaja.

Na početku govori strogo doslednost ljubeći presoditelj zlo važne besede, ktero naj vsak Slaven, hoteći postati podpiratelj našega šće v bednem stanji stenjajočega slovstva, zapiše s jeklenim pisikom v svoje srdce, i naj se trsi je uživotvoriti. V prevodu se tako glasé: „Gotovo je, da k temeljitemu razumljenju živčih slavenskih jezikov je učenje tistega

*) Ker je Višnu kot ver iz morja prišel in kot ver se v nje pogreznul, je nastalo imenovanje morjesec.

*) Česko slovstvo si je ovo laško cvetlico tudi v svoj krasni verst presadilo. Pis.

Pepél listnatega lesa (listovja) ima vedno več potašelja in fosforne kisline v sebi, kakor hovje. Zato je pepél listnatega lesa za gnoj več vreden kakor pepél hojovja.

2. Pepél od šôte (Torfasche). Še manj stanovitna je gnojničnost šotnega pepéla, kakor dervinega, ker med šoto in šoto je velik razloček. Pa šotni pepél je vselej veliko manj vreden kot pepél lesa; zakaj? — zato, ker šotni pepél celó malo potašelja in tudi malo fosforne kisline v sebi ima. Če bi hotli šotni pepél primerjati z lesnim, bi jo nar bolj zadel, ako bi rekli: šotni pepél je enak izsluženemu pepélu, ki je po izsluženju svoje nar boljši gnojne stvari zgubil.

Če pa šotni pepél ima gnojnega potašelja in rodovitne fosforne kisline tako malo v sebi, v čem pa vendar obstoji njegova gnojna moč? — v gipsu (mavcu), ogeljnokislem in fosforokislem apnu obstoji in je tolikanj več ta moč, kolikor več ima teh stvari v sebi. Kako različna zamore gnojničnost šotnega pepéla biti, se lahko razvidi iz tega, da nekteri pepél ima komaj polovico enega dela fosforokislega apna v sebi, nekteri pa 2 dela, — nekteri ima le 3 dele ogeljnokislega apna in ravno toliko gipsa, drugi pa 10 delov v sebi.

3. Pepél od premóga (Steinkohlenasche). Ti pepél je v nekterih krajih zlo zaničevan, al to je škoda za kmetijstvo; zakaj? — prvič zato: ker ima zraven trohice lugastih soli precej apna in žveplene kisline v sebi; apno in žveplena kislina pa ste dober živež rastlinam; drugič pa pepél premoga zavolj ravno omenjenih delov in zavolj ilovnatih stvari, ktere v sebi ima, zamore gnjilim rečem smrad odvezti in njih amonjak tako vkrotiti, da ne more izpuhteti. V taci krajih tedaj, ker s premogom kurijo, ne morejo cenejšega pomočka imeti sekretom smradu odvezti, kakor če veržejo včasih kak pehar tacega pepéla v sekret, kteri brani, da nar bolj gnojni puhi ne morejo zbežati. Ti pepél tedaj, ko od ene strani jemlje stranišem smrad, množi od druge rodovitnost gnoja. Kakor za straniša je tudi za gnojniša ti pepél prav dober; le skoz mrezo naj se poprej vselej premeče, da se očisti debelih in kamnitih ostanjkov. (Dalje sledi.)

Starozgodovinski pomenki.

Tudi po gornjem Štajeru je Slovenec ob času rimskega vladarstva prebival.

Rasložil Davorin Terstenjak.

Iz rokopisa: »Kdo so bili Noričani in Panonci, Kelti ali Slovenci?«
(Konec.)

Če zdaj ostanke te avatare, kakor se najde pri severnih Slavenih, in kakor nam jo je nemški kronist zapisal, z indičko povestjo primerimo, dobimo terdni dokaz jednakosti indičke in slavenske mitologije ¹⁾.

Ponudi se mi priložnost tukaj mimogredé o načinu

¹⁾ Besede Ditmarove se glasijo takole: »Est urbs quaedam in pago Rediorum Riedegost nomine tricornis ac tres in se continens portas, quam unique silva ab incolis intacta et venerabilis circumdat magna. Duae ejusdem portae cunctis introeuntibus patent, tertia, quae orientem respicit et minima est, tramitem et mare juxta positum et visu nimis horribile, monstrat. Testatur idem antiquitas errore delusa vario, si quando his seu a longe rebellionis asperitas imminet, ut e mare predicto aper magnus et candido dente et spumis lucescente exeat sequae in volutabro delectatum terribili quassatione multis ostendat«. (Ditmar edit R. R. Steinhardt VI. p. 65.)

starih mest slovenskih nekaj govoriti. Ditmar piše, da je mesto Riedegost bilo tricornis, to je, da je obstalo iz treh mestnih delov. Takšna še so današnji dan mesta serbska in bosanska, ktera obstojijo iz grada, varoša in palanke. Takšno mesto se je brez dvombe veleno celo, zato imena mest Celina pri jadranskih Venetih, Cele polatinčeno Celeja, Celovec, Klagenfurt. Kako je iz Celovca »Klagenfurt« postalo, ne morem zapopasti; morebiti kakšni bavarski markgraf ni prav slovenski znal in besedi Cvilouc (cviliti, klagen) in Celouc spremešal. Nekteri izpeljujejo nemško ime mesta Klagenfurt od »Glanfurt«, to je, brod čez rečico Glan. Naj to koroski zgodovinoslovci razjasnijo. Ime mest Celina, Cele, Celovec se najde tudi kakor lastno ime in sicer v obliki CELAT ²⁾, in polatinčeno v imenih Totius, Totulus, Totella ³⁾ itd.

Druga imena slovenska na gornjo-štajerskih kamnih so ILARA ⁴⁾. Ime Ilara je sanskritsko in slovensko. Il se veli v sanskritu iti in gibati (Eichhoff pag. 211.) — primeri slovensko: ilati. Ime Ilara se na ravno tistem kamnu najde polatinčeno: Ittuna, Ittun.

Dalje najdemo slovensko ime CESTVS in CAESTVS ⁵⁾, ktero se tudi polatinčeno najde v imenih Viator, Viatorinus, Viatorina ⁶⁾. Dalje sila dostikrat ime CANTIVS ⁷⁾, ktero polatinčeno najdemo v imenu Finitus ⁸⁾, kanc staroslov. finis. Imenitno je indičko ime BRIGANTIA ⁹⁾, to je, Briguslava. Brigu je bil eden iz deset sinov Bramatovih, kteri je več svetih bukev napisal. (Vollmer 279.)

Na koncu tega sestavka še navodimo samo jedno ime, in to je: TERTVLLINVS, TERTVLLA ¹⁰⁾. Na prvi pogled zagleda hitro vsaki, kteri količkaj slovenski zna, v tem imenu slovensko koreniko: terta, tertula, tertica, vitis, die Rebe. To ime priča, da enkrat sladka terta ni samo do Gradca, temoč še više gor rastla. V listinah runskega kloštra (Stift Rein) sim bral, da je klošter enkrat imel gorno in vinko desetino v Pfanbergu, več ur gor od Gradca, kjer zdaj nikakoršne vinoreje več ni. Ime Tertulin in Tertula se najde polatinčeno v imenih VITELIA, VITEIVLA in VITALVITLVS ¹¹⁾. Toliko bo zadosti dokazati, da ob času Rimljanov ni bilo nobene keltiške duše več v gornjem Štajeru. Mi smo napiseli nabrali od mestica Aussee dol do gradčke gore Sokola (Schökel), ktero Aquilin Juli Caesar tudi imenuje Gessak, brez dvombe Gosnik ali Gosak (blizo Cela je tudi gora Gosnik) in ni smo bili tako srečni le enega edinega celtiškega imena najti. Kamor je vendar toliko Celto-gallov bes odnesel?

²⁾ Muhar 380.

³⁾ Muhar 379. Rodovine Celar, Celinič še živijo na Štajerskem in Horvatskem. Totela v fari sv. Antona v slov. goricah.

⁴⁾ Muhar 347.

⁵⁾ Muhar 402. Rodovina Cestar živi v varaždinskih toplicah.

⁶⁾ Muhar 347. 397.

⁷⁾ Muhar 396. Rodovina Kancian živi v Ptujah.

⁸⁾ Muhar 387.

⁹⁾ Muhar 393. Rodovina Brigant živi v Slivnici.

¹⁰⁾ Muhar 423 in na drug. mest.

¹¹⁾ Muhar 415. 386. V srenji Trojah med Teufenbachom in Muravo v gornjem Štajeru je na rimskih kamnih bog vinogradov izrisan, naga možka podoba, ktera v vsaki roki grozd derži. Brez dvombe je to božanstvo Vitumnus, kteremu v čast se spomeniki v Noriku postavljeni najdejo, ako ni indoslavenski Ziva pod Vitumnom skrit. Na rimskih kamnih berem sila dostikrat ime Vitalis, to so slovenski Zivki in Zivci, kterih je na Štajerskem in Kranskem dosti, kakor tudi jih ponemčene najdemo v štajarskih in kranskih rodovinah Lebeca. Pis.